
Reis Fehim ef. Spaho – čovjek vizije i akcije
Priredio: Mustafa Spahić, "Dobra knjiga d.o.o.",
Sarajevo, 2011, str. 572.

U istraživanju prošlosti historičari s pravom veliku pažnju poklanjaju izučavanju života i djelovanja istaknutijih ličnosti i brojnih znamenitih porodica. Razlog da im se poklanja velika pažnja jeste u činjenici što su pojedinci ili više njih imali velikog utjecaja na brojna, politička, vojna, ekonomska, konfesionalna, te obrazovno – kulturna dešavanja u sredinama i zemljama gdje su djelovali. Zato, pisanje na ovu temu omogućava stjecanje šireg znanja o uzrocima i posljedicama mnogih historijskih događaja. Ovakav pristup zastupljen je u savremenoj historiografiji jer je to istovremeno proučavanje kako državne tako i nacionalne historije. Međutim, postoji opasnost da se autori usljed temeljitog istraživanja sažive i poistovijete s ličnostima o kojima pišu, te se

udalje od objektivnog prikazivanja.

Vjerovatno je toga bio svjestan profesor Mustafa Spahić. Kao iskusan istraživač, on se oslanjao na ono što je o reisu Fehim-ef. Spahi napisano i publicirano, te nas uz izuzetan trud realno upoznao s istaknutom i cijenjenom ličnosti, šestim po redu reisul-ulema. Istraživanje i pisanje o ovom dosljednom intelektualcu koji nije odstupao od svojih principa ni po koju cijenu, za autora knjige bio je veliki posao i izazov. Naime, radi se o svestranosti ličnosti koja je podjednako na duhovnom, kao i na svjetovnom polju, ostavila vidan i vrijedan trag.

Izazov je bio veliki jer je o reisu Spahi dosada pisalo više autora. Neki od njih donosili su samo biografske podatke, drugi su ukazivali na naučne radove ili prijevode, a treći na Fehim-ef. rad kao reisa

Islamske zajednice. Bilo je i autora koji su pokušali da o svemu tome pišu objedinjeno. To je Mustafa Spahiću olakšalo da izbjegne ponavljanje brojnih detalja, kao i da neke dosada donesene stavove kritički sagleda. Osnovni cilj bio mu je da u ovoj knjizi donese što više dosada manje poznatih podataka i da na najbolji i najpristupačniji način priredi na jednome mjestu izuzetno bogat stvaralački opus Fehim-ef. Spahe. Zato je i naglasio da je knjigu priredio. Njome je na najbolji način ovim djelom obilježio 70 godina od Spahina odlaska s ovog svijeta.

Prvi dio knjige *Predgovor*, pod naslovom *Reis Fehim ef. Spaho – čovjek vizije i akcije* (5–150) sastoji se od manjih cjelina: *Uvod* (5–13), *Oblici i podjela Imameta* (13–40), *Biografija Reisa Spahe* (40–45), *Teorijsko-znanstveni i istraživački rad reisa Spahe* (45–137) i *Fehim ef. Spaho u funkciji Reisu-l-uleme* (137–150). Svaki od navedenih podnaslova bitan je segment knjige, i kao u mozaiku, svi skupa čitaocu daju punu sliku života, rada i djelovanja šestog po redu reisul-uleme Islamske zajednice. Držeći se tematskog i hronološkog izlaganja, autor u uvodnom dijelu upoznaje čitaoca o važnosti ličnosti koja preuzima obavezu da se nalazi na čelu državne, društvene ili vjerske zajednice. Imajući u vidu dimenziju ljudske dužnosti i obaveze, to potkrepljuje

kur'anskim ajetima.

U nastavku na vrlo interesantan i rekao bih, svoj prepoznatljiv način, Mustafa Spahić piše o oblicima i podjeli imameta. Ovome posvećuje pažnju zbog toga što se Fehim-ef. Spaho nalazio na dužnosti reisul-uleme. Tu dolazi do punog izražaja autorova erudicija. Već u početnom dijelu upoznaje nas da „čovjekovo vođstvo, vlast upravljanja, rukovođenja među ljudima, u društvenim i povijesnim svjetovima naziva se Imamet – Vođstvo, ili liderstvo“. Zatim daje detaljnu analizu zbog čega je Muhammed, a. s., zauzeo vodeće mjesto ne kao posljednji Vjervjesnik. Također, donosi mišljenje Hasan-Kafi Pruščaka, koji u djelu *Temelji mudrosti o uređenju svijeta* piše koji su nužni stubovi da svaka zajednica bude jaka, pravedna i da se može odbraniti. U tom kontekstu ističe da se svako vođstvo zajednice mora striktno držati pravde i imati dobru politiku. Da bi to uspjela, svaka zajednica i njene vodeće ličnosti moraju poštovati mjesto i značaj *šure*. To je obavezna institucija dogovaranja i savjetovanja vodeće ličnosti s ulemom. Naredna temeljna zadaća uređenja zajednice jeste pravilna organizacija, obuka i naoružanje vojske, ali ne i manje značajno i njeno moralno-političko stanje. Vrlo interesantno i poučno piše o imametu u cijelom historijskom

razdoblju. Na prvi pogled, izgleda da se autor udaljio od osnovne teme. Međutim, kada se to poveže s drugim poglavljima, vidi se značaj ovog dijela pisanog s ciljem kako bi se bolje shvatila ličnost i djelo reisa Spahe.

Tek tada donosi biografske podatke, bez stereotipnog nabiranja. Uporedo s osnovnim biografskim podacima, kratko, jasno i pregledno piše o reisovim potomcima, od kojih je jedan dio nastavio porodičnu tradiciju, baveći se orijentalistikom, osmanistikom, prevođenjem poznatih znanstvenih djela ili obrazovno-kulturnom djelatnosti. Ovo je za čitaoca, kao i za znanstvenike, interesantan i koristan dio, kako bi se više upoznali s brojnim članovima porodice Spaho, te njihovom ulogom i mjestom na mnogim poljima ljudske djelatnosti u Bosni i Hercegovini.

Dalje, autor daje vrlo opširan osvrt na teorijsko-znanstveni i istraživački rad Fehim-ef. Spahe. U ovom dijelu iznosi kratke, jasne i pregledne informacije o Spahinim naučnim radovima koje je in extenzo donio u drugom dijelu knjige. Posebno su interesantni i korisni komentari o Spahinoj katalogizaciji rukopisa, naučnim radovima i prijevodima uz navod gdje, kada, te u kojem časopisu, novinama, i na kojim stranama se nalaze. Upravo u ovom dijelu autor pokazuje svoju kompeten-

tnost kritičkog stava. S pravom ukazuje na značaj pionirskog rada Fehim-ef. Spahe: *Pobune u tuzlanskom srezu polovicom osamnaestog vijeka*. U tom radu po prvi put govori se o pobuni muslimanskog stanovništva protiv lokalne i pokrajinske osmanske vlasti. Tako je razbio dotadašnji stereotip da su svi osmanski nemuslimanski podanici bili protiv sultanove vlasti, a da su ga muslimani na ovim prostorima bespogovorno slijedili. Ovo je u bosanskohercegovačkoj, pa i u tadašnjoj jugoslavenskoj historiografiji, prvi ozbiljniji kritički rad na ovu temu.

Slične primjere vidimo i u drugim Spahinim radovima, koji se odnose na aktualna pitanja tog vremena. I dosada su mu vrlo zapaženi i korisni radovi o kalendarima, narodnim nazivima mjeseci, mješovitim brakovima, zastavama bosanskohercegovačkih muslimana, vjerskoj autonomiji, Gazi Husrev-begovoj biblioteci, šerijatsko-sudačkoj školi, kao i radovi iz islamskih tema, te pisanje o pojedinim znamenitim ličnostima.

Kao veliki znalac orijentalnih jezika, Fehim-ef. Spaho preveo je 206 priča iz *Hiljadu i jedne noći* te dio *Putopisa* Evlije Čelebije. Time je po prvi put upoznao širu javnost o vrijednosti ovih djela na bosanskom jeziku. U Spahinu stvaralačkom opusu vrlo koristan i cijenjen je rad na katalogizaciji osmanskih

rukopisa. Njime je izazvao veliku pažnju znanstvenih krugova, ne samo u Bosni i Hercegovini i južnoslavenskom prostoru, nego i u više drugih evropskih zemalja. Njegova svestranost pokazala se i na primjeru sakupljanja narodnih umotvorina i pisanju na tu temu.

Pri kraju *Predgovora*, Mustafa Spahić posebnu pažnju posvetio je posljednjim godinama Fehim-ef. života (1938–1942). Tada se nalazio na dužnosti reisul-uleme Islamske zajednice Kraljevine Jugoslavije. Osim donošenja osnovnih i dosada poznatih činjenica, autor nas upoznaje s brojnim i malo poznatim podacima iz navedenog perioda. S pravom ukazuje na reisovu brigu očuvanja jedinstva i digniteta Islamske zajednice. Posebno su prave odluke došle do izražaja u ratno vrijeme do iznenadne smrti 13. februara 1942. godine. Svojim postupcima i djelima demantirao je protivnike koji su bili protiv njegova izbora za reisul-ulemu 1938. godine. Tada je do punog izražaja došla reisova etika i pravilna odluka o očuvanju jedinstva i moralnog kredibiliteta Islamske zajednice. To potvrđuju i brojne odluke s kojima nas autor u *Predgovoru* upoznaje.

U drugom dijelu knjige (151–572), Mustafa Spahić donio je ukupno 42 Spahina rada i prijevoda, te tri (3) priloga. Svih 45 radova podijelio je tematski i hronološki u devet cjelina, koje je naslovio kao : *Islamske teme*(5), *Povijest* (3), *Islam u vremenu* (1), *Vrijeme – prostor* (4), *Kulturna povijest* (10), *Portreti* (5), *Prijevođi*(9), *Narodne umotvorine* (5) i *Prilozi* (3). Time je omogućeno da se na jednome mjestu po prvi put nađu svi članci i prijevodi reisul-uleme Fehim-ef. Spahe nastali u njegovu višedecenijskom radu. Navedeni radovi i prijevodi publikovani su u brojnim časopisima i novinama. Radi lakšeg i preglednijeg uvida, autor se potrudio da na početku svakog rada donese naslov članka i publikacije sa svim podacima u kojem godištu, broju, datumu, te stranicama gdje su se publicirali. Mnogi radovi i danas su aktuelni ne samo po svom sadržaju, nego i po istraživačkom radu i akribiji koju je reisul-ulema Spaho pokazao. Ovom knjigom trajno je sačuvana uspomena na lik, djelo i stvaralaštvo Fehim-ef. Spahe – čovjeka vizije i akcije, od koga se i na ličnom i znanstvenom polju ima puno toga naučiti, a što nam ova knjiga nudi ♦

Enes Pelidija